

Μακεδονικά

Τόμ. 34, Αρ. 1 (2004)

Γιώργος Φ. Ρουμελιώτης, Ο Νέος Ελληνισμός στην Έδεσσα (Βοδενά) του πρώτου μισού ΙΘ' αιώνα. Συμβολή στην ιστορία της Έδεσσας του ΙΘ' αιώνα

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.889](https://doi.org/10.12681/makedonika.889)

Copyright © 2015, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (2004). Γιώργος Φ. Ρουμελιώτης, Ο Νέος Ελληνισμός στην Έδεσσα (Βοδενά) του πρώτου μισού ΙΘ' αιώνα. Συμβολή στην ιστορία της Έδεσσας του ΙΘ' αιώνα. *Μακεδονικά*, 34(1), 438-440.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.889>

Αυτό σημαίνει ότι στόχευση των εκδοτών ήταν η διάχυση των έμπορικῶν, με τή σημερινή έννοια, βιβλίων και ότι τὰ φιλολογικά έργα, μολονότι δέν κυριαρχοῦν, ἔχουν καί αὐτά τή σημασία τους. Λείπει, ὅμως, κατὰ τοῦ κ. Κ.Π. ἡ καλλιτεχνική αἴσθηση τῶν εκδοτῶν. Ὁ κ. Κ.Π., πρόσεξε, ὡσαύτως, ὅτι ὁ τόπος εκδόσεως εἶναι ψευδευπίγραφος: ἀντί γιά τή Θεσσαλονίκη ἀναγράφεται ἡ Ἀθήνα ἢ ἡ Λευψία. Καί τοῦτο ἐκ τοῦ φόβου τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἀξιοσημείωτος, ἀλλά ἀκρως εὐλόγος, εἶναι ὁ ἀριθμός τῶν δύο μοναδικῶν εκδόσεων τό 1898. Τά γεγονότα τοῦ 1897 εἶχαν καί ἐδῶ τόν ἀντίκτυπο τους. Ἐντούτοις αξιοσημείωτη παρουσιάζεται ἡ εκδοσις ἐφημερίδων μεταξὺ 1901-1912 ἀνέρχονται σέ δέκα ἔξι καί δύο περιοδικά (Θεσμαϊκάί Ἡμέραι καί Οἰκονομική Ἐπιθεώρηση). Κατά τήν περίοδο 1901-1912 ἐξεδόθησαν ἐβδομήντα ἔξι βιβλία (10 φιλολογικά-λογοτεχνικά, 19 παιδαγωγικά, 34 τῶν συλλόγων καί λιγότερα ἠθικοπλαστικά-θηροκευτικά). Οἱ παρατιθέμενοι δύο πίνακες εἶναι πολὺ χρήσιμοι γιά τόν ἀγαπῶντα τίς στατιστικές συγκρίσεις.

Στό κεφάλαιο *Commerce du livre* (Τό ἐμπόριο τοῦ βιβλίου) ὁ κ. Κ.Π. ἀναζητεῖ τοὺς βιβλιοπῶλες τῆς Θεσσαλονίκης καί ἀναφέρει, πλὴν τοῦ Μ. Γκαριμπολά, τόν Θεόδωρο Χοῦδᾶ, τοῦ ὁποιοῦ ἡ παρουσία στήν πόλη μας χρονολογεῖται ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. Προσθέτομε ἐδῶ ὅτι ἡ οἰκογένεια Χοῦδᾶ, κεφαλωνίτικης καταγωγῆς, ἔχει πολλά μέλη τῆς ἐγκατεστημένη στή Θεσσαλονίκη καί ἀσκοῦντα διάφορα ἐπαγγέλματα (βλ. Κ. Δ. Μέριτζιος, *Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας*, ἐκδ. Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη 1947, passim). Βιβλιοεμπόριο ἀσκοῦσαν, ὡσαύτως οἱ εκδότες Κ. Δαρζιλοβίτης, Ν. Βαγλαμαλῆς (1868-1874, 1881-1883), Σοφ. Γκαμπολάς, Θωμᾶς Θάνου, ὁ γιός του Χρήστος, Ν. Γ. Βικόπουλος (1879) πού συνεταιρίζεται μέ τόν Στ. Θάνου, καί τόν Ἀρ. Μενεξέ καί τόν Ἄντωνιάδη (1896 ci.), S. Grasso πού πρακτόρευε τόν Ἐσπερο τῆς Λευψίας, ὁ Δ. Κ. Βουλουσσόπουλος (1885), ὁ Νικ. Χριστομάνος (1885).

Τήν περίοδο 1901-1912 στοὺς ἴδιους περίπου βιβλιοπῶλες προστίθενται καί ἄλλοι ὡς οἱ Καλογερόπουλος-Βελλίδης, Ἰω. Κούσουρας, Γ. Χατζηγεωργίου, Δ. Γ. Σωνίδης, ὁ Ν. Α. Ξενοφανίδης, οἱ Δεπάστας-Σφύρας-Γεράδος, ὁ Ν. Ἄντωνιάδης.

Ἀκολουθεῖ ἡ βιβλιογραφία τῶν ἑλληνικῶν ἐντύπων ἀπό τό 1850-1912, πού ἀνέρχονται στίς 250, ὅπου προστίθενται οἱ εκδόσεις χωρὶς χρονολογία ἀριθμ. 251-277+278-279 προσθήκης τοῦ ἔτους 1884.

Συμπερασματικῶς, ἡ βιβλιογραφία τοῦ κ. Κ.Π. εἶναι μία σημαντική συμβολή στήν πνευματική κίνηση καί ζωὴ τῆς Θεσσαλονίκης σέ μία κρίσιμη περίοδο τῆς ἱστορίας τῆς, ὅπου τό ἑλληνικό βιβλίον καί τό περιοδικό, ἡ τυπογραφία ἐν γένει, ἔχουν μείζονα λόγο ὄχι μόνον στόν πολιτισμό τῆς πόλεως, ἀλλά καί στήν ἐνίσχυση τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν πολιτῶν τῆς.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Γιῶργος Φ. Ρουμेलιώτης, *Ὁ Νέος Ἑλληνισμός στήν Ἐδεσσα (Βοδενά) τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ 19 αἰῶνα. Συμβολή στήν ἱστορία τῆς Ἐδεσσας τοῦ 19 αἰῶνα*, Ἐκδόσεις Λαογραφική Ἐταιρεία Ν. Πέλλας, Ἐδεσσα 2000, σσ. 208.

Ὁ Γιῶργος Ρουμελιώτης, νέος ἐκπαιδευτικός, δραστηριοποιεῖται ἐδῶ καί χρόνια στοὺς πνευματικούς κύκλους τῆς Ἐδεσσας, εκδότης ἐφημερίδος καί περιοδικοῦ πού προβάλλουν στό εὐρύτερο κοινὸ τήν ἱστορία τῆς πόλεως του. Ἡ παρούσα εκδοσις εἶναι οὐσιαστικῶς ἡ νεώτερη ἱστορία τῆς Ἐδεσσας, ἔτσι τουλάχιστον τήν ἐκτιμᾷ ὁ ἀναγνώστης τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ βιβλίου. Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ συγγρ. γράφει στήν

είσαγωγή του, στο βιβλίο του παρελαύνουν Έδεσσαίοι λόγιοι, φιλικοί και αγωνιστές της Έθνικης Παλιγγενεσίας, διδάσκαλοι και σχολεία, κληρικοί και έπιφανείς συμπολίτες του 19ου αϊ., άλλα και κοινοτικοί θεσμοί και μία διακεκριμένη έλληνομάθεια τών Έδεσσαίων. Ένας δηλ. γενναίος και δυναμικός Νέος Έλληνισμός.

Στό πρώτο μέρος ό κ. Γ.Φ.Ρ κάμει λόγο για τόν Έδεσσαίο λόγοιο Νικόλαο Δημητρίου, τόν Λογοθέτη Βοδενών, διδάσκαλο Βοδενών περί τό 1792 πού άλληλογραφούσε μέ λόγιους τής έποχης του, όπως τόν Ίω. Βηλαρά, στόν όποιο μάλιστα ήσκησε και κριτική συνθέτει, έπίσης, ό συγγρ. τό γενεαλογικό δένδρο του Νικολάου Δημητρίου ξεδιαλώνοντας, μέ τήν εύκαιρία αυτήν, άρκετά προσωπογραφικά τής οικογενείας Δημητρίου, άλλα και άλλα άφορώντα στή λειτουργία του περιωνύμου Έλληνομουσείου τών Βοδενών, τίς ιατρικές σπουδές του Νικολάου Δημητρίου στή Βιέννη, τή θέση του στό γλωσσικό ζήτημα πού ήταν διαφορετική από αυτήν τών αρχαϊστών, τών δημοτικιστών, τών κοραϊστών, τίς σχέσεις του μέ τόν Λαρισάο λόγοιο Ίω. Οικονόμου και τόν Χριστόδ. Κονομάτη, τή διαμάχη του μέ τόν Βηλαρά για τό γλωσσικό: ό Δημητρίου ήθελε μία γλώσσα *άπλη, καθαρά και από τούς σπουδαίους μεταχειριστή και από τούς άμαθεϊς καταληπτή*. Ακολουθώσ ό συγγρ. παρουσιάζει τόν υίο του Δημητρίου Άναστάσιο και τόν έγγονο του Νικόλαο Χ΄τάσκο, ιατρό Βοδενών.

Στό δεύτερο μέρος γίνεται λόγος για τούς Έδεσσαίους λόγιους Ίωάννη Δημητρίεωσ Φιλίδη Βοδινέα και Κωνσταντίνο Μηνά-Μηνωϊδη: ό πρώτος άφησε πλήθος ένθυμήσεων από τίς όποιες πληροφορούμεθα πολλά και ποικίλα για τήν ιστορία τής Έδεσσας τών άρχων του 19ου αϊ., τόν χαλασμό τής Νάουσας (13 Άπριλίου 1822), τή συμμετοχή τών Έδεσσαίων στόν Άγώνα του 1821 [*Ό χαλασμός άφανισμός τής Ναούσης τρώμαξεν τήν χώραν. Παρά τούτοις όμως πολλοί νέοι από τά Βοδενά και τά χωριά, έπήρανε τά όπλα να συνταχθούν μέ τό άναρτικό ... του Μήτσου Τ(σόρα) και άνέβησαν εις τόν Όλυμπον. Ημεις εκάναμεν σίναξιν εις τούς ιερούς ναούς κρυφώς και μυστικώς και έπαρκαλέσαμεν τόν Ύψιστον να εύλογήσ η τά όπλα τών αδελφών και τών τέκνων μας και να μάς έλευθερώσ τό άτυχον έθνος μας τών Έλλήνων. Τό αυτό έγινε και εις τά χωριά*]. Ασχολείται κατόπιν ό συγγρ. μέ τόν Κωνσταντίνο Μηνωϊδη, τίς σπουδές του στό Έλληνομουσείο Βοδενών, στή Θεσσαλονίκη κοντά στόν Άθανάσιο Πάριο, τή διδασκαλία του στίς Σέρρες, τή φυγή του στή Γαλλία, τή γνωριμία του μέ τόν Άδαμάντιο Κοραή, τήν εργογραφία του, τή δράση του στό Παρίσι κατά τόν Άγώνα, τόν κατοπινό άντικοραϊσμό του και τή σχέση του μέ τόν αντίπαλο του Κοραή Παναγιώτη Κοδριζά, τή φιλία του μέ τόν Καποδίστρια, τήν αντιπαθεία του προς τούς Βαναρούς, τήν έπισκεπή του στήν Άθήνα τό 1853, τήν προσφορά του στήν αναβίωση τών Όλυμπιακών άγώνων.

Στό τρίτο μέρος ό συγγρ. γράφει για τούς Έδεσσαίους αγωνιστές του 1821 Παναγιώτη Ναούμ και Κωνσταντίνο Μπίνο: ό πρώτος ήταν έμπορος συνδεόμενος μέ τίς παραδουνάβιες ήγεμονίες, όπου και μυήθηκε στή Φιλική Έταιρεία, συναγωνιστής του Άλεξάνδρου Ύψηλάντη, αγωνίσθηκε στή Μακεδονία, στή Νάουσα ως έκπρόσωπος τών Έδεσσαίων, κατήλθε στή Ν. Έλλάδα μέ τούς δύο αδελφούς του, διετέλεσε πληρεξούσιος τών Μακεδόνων στίς Έθνοσυνελεύσεις αγωνιζόμενος για τήν άπελευθέρωση τής Μακεδονίας και παρά τίς άρνητικές κρίσεις γι' αυτόν του Ν. Κασομούλη, υπήρξε σημαντική προσωπικότητα τής έποχης του. Φέρεται μάλιστα μοσχοπολιτικής καταγωγής, πού σημαίνει έγκατάσταση μοσχοπολιτών, μετά τήν καταστροφή τής Μοσχολόεωσ, στήν Έδεσσα (1769 και έπειτα). Ό Κ. Μπίνος έλαβε ενεργό μέρος στήν επανάσταση του Όλύμπου τό 1821 μαζί μέ τόν Διαμαντή Νικολάου και έπειτα στή Χαλκιδική, τή Σκιάθο, τή Σκόπελο, τό Τρίκερι, τήν Ύδρα και πάλι στό Τρίκερι και

τή Σκόπελο με τελική ἐγκατάσταση στη Νέα Πέλλα. Τό ἐλευθερο ἑλληνικό κράτος τόν τίμησε με διάφορους στρατιωτικούς βαθμούς, ἀλλά καί τόν πλήγωσε βγάζοντας τήν περιουσία του σέ πλειστηριασμό. Σημειωτέον ὅτι ὁ Μπίνος φέρεται καταγόμενος ἀπό τήν Κατερίνη.

Τό τέταρτο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ Γ.Φ.Ρ. εἶναι ἀφιερωμένο στά ἑλληνικά σχολεῖα καί τούς διδασκάλους τῆς Ἐδεσσας πρῖν τό 1846, ὅπου ὁ συγγρ. ἀποδεικνύει ὅτι στήν πόλη του λειτουργοῦσαν σχολεῖα πρὸ τοῦ 1821 –τεκμηριωμένα τό 1836 καί 1837– καί τρία ἰδιωτικά γραμματοδιδασκαλεῖα μετά τό 1821. Ἀσχολεῖται, ὡσαύτως, ὁ κ. Γ.Φ.Ρ. μέ τούς διδασκάλους Ἰωάννη Μπουσέλα (1837-1839), Ἰω. Γουγούση (post 1821), Στογιάννη Τσαλίη, Στογιάννο, Ἄναστ. Μαργαρίτη, ὅλοι τους μετά τό 1821.

Τό πέμπτο μέρος εἶναι ἀφιερωμένο στοὺς ἐπιφανεῖς Ἐδεσσαίους κατά τό πρῶτο μισό τοῦ 19^{ου} αἰ. ὡς ὁ Πρόϊος Ἰωάννου, ὁ τελευταῖος λογοθέτης τῆς πόλεως, ὁ Ἄνδρῆς Ἰω. Οἰκονόμου (1790-1860), ὁ φιλικός Νεδέλκος Λουνιάς, οἱ ἀγωνιστές τοῦ '21 Νικόλαος Ἀθανασίου, Ἀναστάσιος Δημητρίου, Δημήτριος Τροῦτζος καί πολλοί ἄλλοι.

Στό ἕκτο μέρος τοῦ βιβλίου του ὁ συγγρ. κάμει λόγο γιά τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Χρῦσανθο ἀπό τό Γραμματικό Βοδενῶν (1768-1834) τοῦ ὁποίου παρακολουθεῖ τήν πορεία ὡς μαθητοῦ στό Γραμματικό, τήν Κοζάνη, τή Νάουσα, τή Θεσσαλονίκη, τήν ἐκλογή του ὡς μητροπολίτου Βεροῖας τό 1799, τήν ἀκόλουθη ὡς Σερχῶν τό 1811, τή μυσή του στή Φιλική Ἐταιρεία, τή σχέση του μέ τόν Ἐμμανουήλ Παπᾶ, τίς ἐνέργειές του ὡστε νά σωθοῦν οἱ Σέρρες κατά τά γεγονότα τοῦ 1821, τήν ἐκλογή του ὡς Οἰκουμενικό Πατριάρχου τό 1824, τίς κρίσεις, θετικές καί ἀρνητικές γιά τόν ἄνδρα, γιά τόν ὁποῖο ἡ κρίση τοῦ κ. Γ.Φ.Ρ. εἶναι πολύ θετική.

Στό ἕβδομο μέρος ὁ συγγρ. ὁμιλεῖ γιά τήν Ἐδεσσα ὑπό τόν Ἄλῃ Πασᾶ, γιά τόν ὁποῖο γράφει ὅτι, γιά λόγους πολιτικούς, ὁ Ἄλῃς ἐνίσχυσε τή θρησκευτική ἐλευθερία τῶν ὑπκόων του Ἐδεσσαίων, πού ἐκμεταλλευόμενοι τήν πολιτική αὐτή ἐπισκεύασαν ναοὺς ἢ ἔκτισαν νέο, τήν Ἁγία Ἐλεούσα. Στήν ἴδια περίοδο ἀναφέρειται καί ἔγγραφο Ἐδεσσαίων πρὸς τόν Ἄλῃ ἀπό 10 Νοεμβρίου 1804, ἀπό τό ὁποῖο προκύπτει ἡ ἀρίστη κοινοτική ὀργάνωση τῆς πόλεως, ἡ ἐντυπωσιακή σύνθεση καί λειτουργία τῆς μητροπόλεως καί ὁ ρόλος τῶν συντεχνιῶν στή ζωή τῆς πόλεως. Ἐπισημαίνει, ὡσαύτως, ὁ κ. Γ.Φ.Ρ. τήν ἑλληνομάθεια τῶν Ἐδεσσαίων, τήν πληθωρική ἑλληνική παρουσία στήν πόλη, σχολιάζει ὀρισμένες λανθασμένες ἀπόψεις τοῦ Ἀγγλο περιηγητοῦ W. M. Leake πού ἐπισκέπτεται τήν Ἐδεσσα τό 1806.

Τό βιβλίο τοῦ κ. Γ.Φ.Ρ. κατακλείεται μέ τίς πηγές (ἐπιστολή τοῦ Νικόλαου Λογοθέτου πρὸς τόν Χριστόδουλο Κονομάτη, Βηλαρά πρὸς Ἰω. Οἰκονόμου κ.λπ.) πρόκειται γιά πηγές πού χρησιμοποιήσε ὁ συγγρ. στό κύριο σῶμα τοῦ βιβλίου του. Παραθέτει, τέλος, τή βιβλιογραφία.

Συμπερασματικῶς τό ἔργο τοῦ κ. Γ.Φ.Ρ. γιά τήν Ἐδεσσα κατά τόν 19^ο αἰ. εἶναι μία σημαντική συμβολή γιά τή γνώση τῆς ἱστορίας τῆς ὁμορφῆς αὐτῆς μακεδονικῆς πόλεως. Ὁ συγγρ. παρουσίασε προσωπικότητες τοῦ 19^{ου} αἰ. πού συνέδεσαν τή δράση τους ὄχι μόνον μέ τήν πόλη τους, ἀλλά καί τή Μακεδονία καί τήν Ἑλλάδα γενικότερα, ξεδιάλυνε ὀρισμένες ἀδιευκρίνιστες πτυχές τῆς ἱστορίας τῆς Ἐδεσσας, προέβαλε θεσμούς τῆς, ὡς ὁ κοινοτισμός, ἡ παιδεία, ἡ ἐκκλησία. Βιβλίο καλογραμμμένο καί ἐκδομένο ἀπό ἕνα δραστήριο σύλλογο, τή Λαογραφική Ἐταιρεία Νομοῦ Πέλλας, ἀναδεικνύει ἐτι περισσότερον τήν ἱστορική αὐτή πόλη τῆς Μακεδονίας.